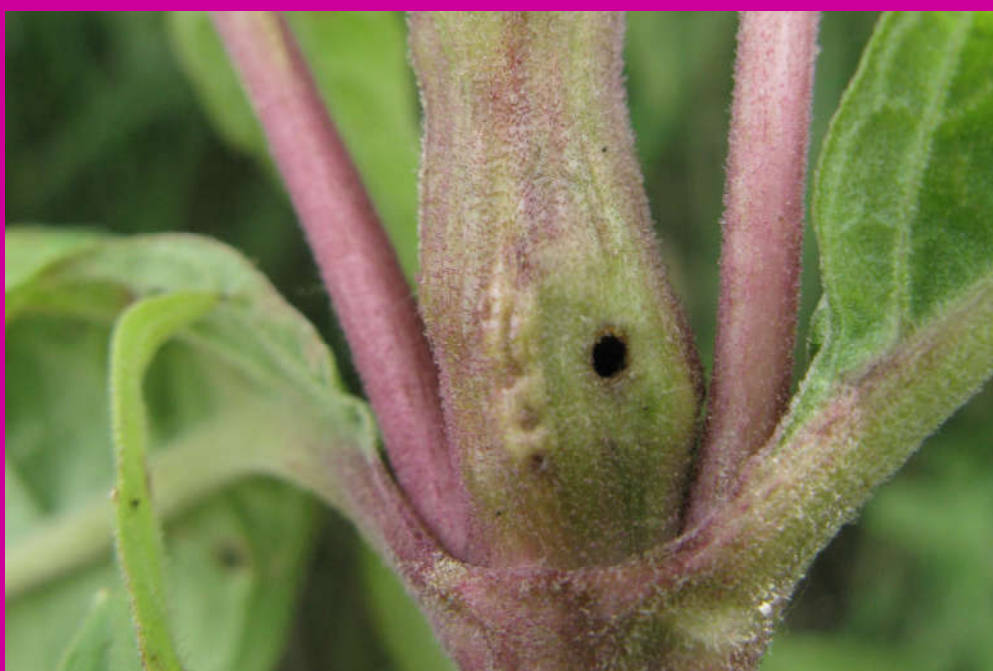

Nieuwsbrief

Gallenwerkgroep Nederland

Nieuwsbrief 6
Oktober 2015

Met in deze nieuwsbrief:

- Excursieverslag IVN Nijverdal 3
- G@llenlink 3
- Excursieverslag Nieuw Wulven en Amelisweerd 4
- Validatie gallen in waarneming.nl 5
- Gallen kalender 5
- Enkele nieuwe aanwinsten voor Nederland 6
- Gallenliteratuur sinds 2011 uitgekomen 7
- Herdruk roestenboek 11
- Excursieverslag Rhenen 11
- Aardappelgalwesp en hazelaarrondknopmijt 13

Van de redactie:

Hierbij ontvangt u een nieuwe Gallennieuwsbrief. De laatste nieuwsbrief was eind 2011. Door omstandigheden heeft het lang geduurd voordat dit nummer van de Nieuwsbrief bij u in het digitale postvak zit. Heeft u een nieuwsbrief gemist, kijk dan op www.plantengallen.com. Daar zijn de eerdere nieuwsbrieven terug te vinden onder het kopje 'Werkgroep'.

De bedoeling is om vanaf nu onregelmatig, maar met meer regelmaat een nieuwsbrief uit te laten komen, zodat iedereen op de hoogte blijft van wat er in de gallenwereld te beleven is en dat is best veel!

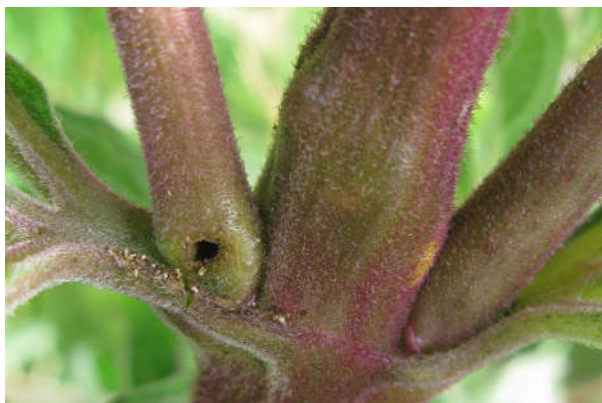
In deze nieuwsbrief kijken we terug op het afgelopen gallenseizoen en zullen ook nieuwsberichten aanhalen van de afgelopen jaren (2011 t/m 2014). Heel veel leesplezier.

Matthijs Courbois zal wat hand en span diensten doen om meer kopij los te krijgen. Dat is al mooi gelukt in deze uitgave.

Roelof Jan Koops, Jojanneke Bijkerk & Matthijs Courbois

Foto op omslag: Stengelgal in Koninginnekruid.

Op de voorzijden van de eerder uitgegeven nieuwsbrieven stonden duidelijk afgebeelde gallen. Grote bobbel met stekels of anderszins herkenbare grote zwellingen van plantendelen. Dit maal een minder duidelijke gal, die overigens in Nederland zeer algemeen voorkomt. Het betreft: de Koninginnekruidvedermot (*Adaina microdactyla*) op Koninginnekruid (*Eupatorium cannabinum*). Daar waar de gastheer te vinden is, is na even zoeken ook de gal van de Koninginnekruidvedermot te vinden. Makkelijk herkenbaar aan het uitsluitgaatje.

De gallen bevinden zich nabij de 'knopen' van de stengel, waar zijtakken bij de centrale tak samenkomen. Als je wel een verdikking ziet maar nog geen vlieggat, is de kans groot dat de rose tot geelwitte rups met een geelbruine

kop nog in de stengel zit. Het gallenboek schrijft tevens dat de rupsen ook in de bloemen voorkomen, maar daar geen gallen veroorzaken.

Een aantasting van een van de zijstengels door Adaina microdactyla (Foto: Teun Koops).

Colofon

De Nieuwsbrief Gallenwerkgroep Nederland (onder EIS) is een initiatief van enkele enthousiaste cecidiologen en gallenliefhebbers. De nieuwsbrief komt onregelmatig uit en is gratis. Voorlopig wordt de Nieuwsbrief alleen digitaal verstuurd. U mag altijd de Nieuwsbrief doorsturen naar geïnteresseerden in uw omgeving. Heeft u een digitale nieuwsbrief gemist, dan kunt u deze terugvinden op de website: www.plantengallen.com Geïnteresseerden kunnen een mail sturen naar de redactie.

Inzending van kopij :

Kopij kan toegezonden worden naar de redactie: Roelof Jan Koops

r.j.koops@gmail.com

Redactieadres:

Roelof Jan Koops
Bosrandweg 13
7722 KB DALFSEN

Redactieleden: Roelof Jan Koops, Jojanneke Bijkerk en Matthijs Courbois.

Gallenwebsites:

www.plantengallen.com

www.bladmineerders.nl

www.people.zeelandnet.nl/gradagallen/

www.xs4all.nl/~werthof/plantengallen.html

<http://galwespen.blogspot.nl/>

<http://www.pflanzengallen.de/>

<http://www.british-galls.org.uk/>

Gallenlezing en excursieverlag IVN Nijverdal

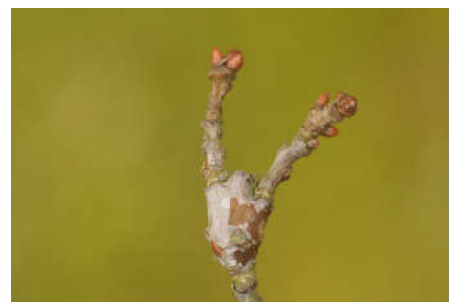
Op donderdagavond 25 september 2014 heeft Roelof Jan Koops een gallenlezing gehouden voor het IVN Hellendoorn-Nijverdal. De lezing werd gehouden in het Buitencentrum Sallandse Heuvelrug. Met een opkomst van 10-12 mensen was dit een mooie gelegenheid om een korte introductie te geven over het leven van verschillende galveroorzakers en de netwerken van soorten die hier omheen hangen.

Aansluitend is met dezelfde groep op zaterdag 27 september een korte excursie gehouden in Nijverdal. Wat onwennig begon men op de parkeerplaats van de sporthal met het draaien van bladeren en het bekijken van takken en stammen van bomen en struiken. Na het vinden van enkele galensoorten werd men steeds enthousiaster. We zijn een klein stukje langs de Regge gelopen, waar berken en elzen stonden en daarna langs een houtwal van Landschap Overijssel aan de Helmkruidlaan met veel zomereiken. In de beperkte tijd die we hadden kwamen we uit op 24 soorten. Deze worden hieronder weergegeven. Een mooi begin om volgend jaar mee door te gaan.

Nijverdal Regge en Helmkruidlaan 27 september 2014		
Wespen		
<i>Andricus curvator</i>	Gordelgalwesp	Zomereik
<i>Andricus gemmeus</i>	Stompeknopgalwesp	Zomereik
<i>Andricus inflator</i>	Knotsgalwesp	Zomereik
<i>Biorhiza pallida</i>	Aardappelgalwesp	Zomereik
<i>Cynips longiventris</i>	Grijze fluweelgalwesp	Zomereik
<i>Cynips quercusfolii</i>	Galappelwesp	Zomereik
<i>Neuroterus albipes</i>	Plaatjesgalwesp	Zomereik
<i>Neuroterus numismalis</i>	Satijnknoopjesgalwesp	Zomereik
<i>Neuroterus quercusbaccarum</i>	Lensgalwesp	Zomereik
<i>Pontania proxima</i>	Gewone blaasbladwesp	Schietwilg
Galmuggen		
<i>Dasineura urticae</i>	Brandnetelbladgalmug	Grote Brandnetel
<i>Hartigiola annulipes</i>	Beukenhaargalmug	Beuk
<i>Iteomyia major</i>	grote wilwratgalmug	Grauwe wilg
<i>Lasioptera rubi</i>	Frambozentakgalmug	Braam
<i>Obolodiplosis robiniae</i>	Robiniagalmug	Robinia
<i>Semudobia betulae</i>	Gewone berkenzaadgalmug	Berk
Mijten		
<i>Aceria macrochela</i>	Spaanse aakknobelmijt	Veldesdoorn
<i>Aceria nelepai</i>	Elzennerfhoekmijt	Zwarte els
<i>Aceria tenella</i>	haagbeuknerfhoekmijt	Haagbeuk
<i>Phyllocoptes eupadi</i>	Pruimenhoortjesmijt	Gewone vogelkers
<i>Phytoptus avellanae</i>	Hazelaarrondknopmijt	Hazelaar
Luizen		
<i>Asterodiaspis variolosa</i>	Eikenpokluis	Zomereik
Roesten		
<i>Puccinia glechomatis</i>	Hondsdradroest	Hondsdrif

Pruimen hoortjesmijt (*Phyllocoptes eupadi*) op vogelkers

Knotsgalwesp (*Andricus inflator*) op zomereik

G@llenlink

Van Erik van den Ham ontvingen we de onderstaande link naar een educatief filmpje over gallen. Het is een Amerikaans filmpje met een aantal mooie gallen van het Noord-Amerikaanse continent. <https://www.youtube.com/watch?v=IOgP5NzcTuA> .

Robin Williams heeft al weer even geleden een mooi overzicht gemaakt van de parasieten in de Engelse gallen. Voor Nederland misschien niet volledig, maar zeker de moeite waard om te bekijken als je meer wilt weten over gallen als miniature ecosystemen.

http://www.nhm.ac.uk/resources/research-curation/projects/chalcidoids/pdf_X/Willia2010b.pdf

Plantengallenexcursie Nieuw Wulven en Amelisweerd

Op een stralende zondagochtend fietste ik naar het gemeentehuis. Het liep al tegen tien en tot mijn verrassing stond er nog niemand bij de toren. Toch zou vandaag een plantengallenexcursie gegeven worden door Hans Roskam uit Leiden. Hans is de schrijver van het Gallenboek uitgegeven door de KNNV. Gelukkig nam het aantal deelnemers snel toe en na aankomst van de excusieleider krijgen we een korte introductie over drie nederlandse boeken over gallen. Daarna vertrekken we op de fiets naar Amelisweerd. De eerste stop is echter al direct bij de eerste hoge wilgen bij het bord Nieuw Wulven. Daar krijgen we uitleg over wat een gal is.

Na een korte zoektocht op de bladeren van de wilgen vinden we drie soorten gallen op de wilgenbladeren. Het is echter niet zo dat gallen alleen op de bladeren gemaakt worden. Er worden al ook soorten gevonden die op berkenzaad gallen maken. In Nederland komen vooral de zachte berk en de ruwe berk voor plus kruisingen hiertussen. De drie gallen die op berkenzaad voorkomen hebben een voorkeur voor een van de twee soorten. Op kruisingen van de berken kunnen beide soorten voorkomen, maar in de aantallen van de galsoorten kun je toch afleiden aan welke oudersoort de boom het meest verwant is. Het wordt al snel duidelijk dat er veel variatie is in gallen: in vorm, in de veroorzaker, de gastplant en de plantenorgaan waar de gal in zit.

Mogelijke galvormen zijn bijvoorbeeld omgekrulde bladeren, bolletjes op de bladrand of bladnerf. De veroorzaker kan een galmug, galwesp, mijten of schimmel zijn. Gallen veroorzaakt door dieren (cecidozoa) heten Zooecidia, gallen veroorzaakt door planten of schimmels (cecidophyta) heten Fytoecidia. En zoals aangegeven komen gallen voor op bladstelen, bladnerven, bladranden, schors, eikeldopjes of zelfs zoiets kleins als een berkenzaadje. Kortom, de wereld van de gallen is erg variabel en rijk aan vormen. Bij het bepalen van de naam van de gal wordt meestal uitgegaan van de gastheersoort. Als je de gastheer weet is meestal de soort niet moeilijk meer.

Tijdens de zoektocht tussen de brandnetels worden ook insecten gevonden: een rups van de Atalanta en een vrouwtje van de grote groene sabelsprinkhaan. Gelukkig wordt ook het goede van een gal aangetoond want er wordt een door Brandnetelbladgalmug aangetaste brandnetel gevonden. Na de eerste stop weten we wat meer over gallen en hebben gallen gevonden op een verschillende waardplanten gevonden, maar de gallen op zomereiken zijn natuurlijk het bekendst. En die hebben we nog niet gezien. We stappen op de fiets en gaan de brug over de Zijlgraaf over. Daar vinden we direct links een pad met aan beide zijden zomereiken. Hier vinden we een hele reeks van gallen op eikenbladeren. Ook twee bijzondere gallen worden hier gevonden die parasiteren op de knoppen van de zomereik: de ramshoorngal en de stompe schorsknopgal.

Ramshoorngal

De ramshoorngal komt voor op de knoppen van de zomereik en heeft de vorm van een hoorn. Je vind de gal op de uiteinden van twijgen. De gal is een nieuwkomer in Nederland. Tot 1998 kwam de soort niet voor in Noord West Europa. De eerste vondst in Nederland dateert van 2003. De soort is bezig met een uitbreiding van zijn verspreidingsgebied. De agame (aseksuele) generatie van de Ramshoorngal komt voor op zomereik, wintereik en behaarde eik. De waardplant van de bigame generatie is waarschijnlijk de moseik. Kees de Heer schrijft in een artikel dat hij een laan met zomereiken afzoekt op ramshoorngallen. Hij vond als hij door de

Ramshoorngal: R.J.Koops

laan liep steeds meer ramshoorgallen per boom. En op het einde van de laan vind hij veruit de meeste ramshoorgallen op een boom. En deze zomereiken grensden aan een laan met moseiken. Hongaarse onderzoekers hebben inderdaad vastgesteld dat de seksuele generatie van de ramshoorgal zorgt voor kleine knopgallen bij de moseik.

Na de gallen op eiken lopen we nog een rondje en zien gallen op wilg en de overblijfselen van een afgefallen Hondsdrafbeursjesgalmug op hondsdraf. Het is 12 uur geweest en de meeste deelnemers nemen afscheid. Ze hebben Amelisweerd niet eens bereikt. De overgebleven drie excursiedeelnemers gaan door naar Amelisweerd. Amelisweerd heeft een veldkeuken met heerlijk koud bier en veel meer soorten bomen dan Nieuw Wulven. Omdat elke boomsoort zijn eigen gallen heeft wordt de soortenlijst uitgebreid met nog veel meer gal- mijn- en roestsoorten. Het is mooi weer en dus druk in de veldkeuken en Amelisweerd. Er wordt gezocht naar walnoten en veel gewandeld. Langs de Kromme rij vinden we onder andere ook Oranje springzaad en Heemst. Om op tijd terug te zijn vertrekken we rond drie uur weer naar station Houten. Daar nemen ik afscheid van de excursieleiders.

Marcel Hospers

Validatie waarnemingen van gallen in Waarneming.nl

Sinds najaar 2014 ben ik (Matthijs Courbois) gestart met valideren voor de NDFF op waarneming.nl. Ik ben begonnen met de galmijten en een aantal bladwespen. Daarna kreeg ik ook de galmuggen toebedeeld. Galwespen worden gevalideerd door Bart "Fluitenier" Uitterhaegen.

Hierbij wil ik gallenwaarnemers oproepen om, als je een bijzondere soort ziet, dat op foto vast te leggen. Ook het achterhalen en opvoeren van de waardplant is dan erg belangrijk, eventueel gedocumenteerd met foto's als het een lastig te herkennen waardplant is. Waarnemers keren vaak terug op dezelfde plaats. Men wet dan of iets algemeen is of juist zeldzaam.

Als je als waarnemer van gallen een voor jouw minder bekend gebied bezoekt is het raadzaam om vooraf even te kijken wat er eerder op het gebied van gallen is vastgelegd. Je weet dan sneller of je wat extra aandacht aan je waarneming moet meegeven. Een tip: kijk eens van tevoren wat er al uit de regio bekend is, dan weet je vaak al snel of het de extra moeite loont om bewijsfoto's te maken en de waardplant te registreren.

Matthijs Courbois

matthijscourbois@gmail.com

Gallen kalender

Floris Grotenhuis heeft voor zijn overlijden veel gedaan voor de gallenstudie in Nederland. Een project wat hij niet helemaal af heeft kunnen ronden is een overzicht van de fenologie van Nederlandse plantengallen. Fenologie is de studie van het verband tussen organische natuurverschijnselen, de meteorologische omstandigheden en de tijdstippen in het jaar. Vanaf wanneer zijn verschillende gallen nu te zien (voorjaar zomer of najaar en winter?)

Grada Menting heeft een werkdocument beschikbaar gesteld dat wij jullie niet willen onthouden. Het gaat om een excel-bestand waarin op maand kan worden geselecteerd. Alle soorten die in die maand gevonden kunnen worden zijn na de selectie te zien. Ook per soort kun je zoeken welke

maanden een soort te vinden is. Dit is van groot belang aangezien dit soort informatie tot nu toe meestal niet in het Docters van Leeuwen Gallenboek (Roskam 2009) opgenomen is. Je kunt nu dus veel gerichter op het juiste moment in het jaar plantendelen onderzoeken. Geïnteresseerden kunnen mij mailen en krijgen dan het bestand opgestuurd. Het werkbestand is ook te downloaden van www.plantengallen.com.

Matthijs Courbois

matthijscourbois@gmail.com

Enkele nieuwe aanwinsten voor Nederland

De afgelopen jaren zijn er nieuwe galvormende soorten in Nederland bijgekomen. Hieronder is een (niet volledig) overzicht te zien van enkele nieuwkomers. Tenminste dat denken we, want mogelijk dat we een aantal soorten toch al jaren over het hoofd hebben gezien.

Tamme-Kastanjeagalwesp (*Dryocosmus kuriphilus*)

In juli 2010 heeft de nVwA (nieuwe Voedsel en Warenautoriteit) in Boskoop voor het eerst in Nederland de tamme-kastanjeagalwesp vastgesteld. Het aangetroffen materiaal is vernietigd en er werden sancties opgelegd m.b.t. vervoer e.d. De partij was afkomstig van Italië uit een levering in 2008. De soort heeft zich vermoedelijk wel kunnen voortplanten in Nederland. De soort was reeds in 2006 als quarantaine-soort opgenomen om verdere verspreiding in Europa te voorkomen. Hiervoor waren allerlei maatregelen vastgesteld. Echter, door het onverminderd oprukken van de soort heeft de Europese Commissie in 2014 de beperkingen rond deze soort opgeheven. De meest recente vondsten zijn gedaan in Aalten (med. L. Moraal). Dertig km ten oosten van Aalten nabij Wessel (D) is de soort ook al aangetroffen. Verder is de soort bekend van België en Groot-Brittannië. Hoe het de soort in Nederland zal vergaan is nog onduidelijk. Misschien is de soort in toom te houden door een parasitaire wesp o.i.d. Goed naar de soort uitkijken dus!

Aceria tritriata op walnoot (*Juglans regia*)

Op zondag 30 oktober 2011 vond Matthijs Courbois samen met enkele fanatiekelingen van de Jeugdbonden voor Natuurstudie een tweede galmijt voor Nederland: *Aceria tritriata*. De soort maakt kleine 1 mm hoge knobbeltjes op de bovenzijde van het blad, vooral langs de nerven. De soort was al door Hans Roskam opgenomen in het Gallenboek omdat de soort al wel in de omliggende landen was aangetroffen.

Galmug onbekend op Heidekartelblad (*Pedicularis palustris*)

In juli 2013 werd door Jojanneke Bijkerk op de grens tussen Friesland en Drenthe een gal gevonden op in de bloemen van heidekartelblad. Op basis van de morfologie van de gal en de bewoners gaat het hier om een galmug. Mogelijk een *Dasineura spec.* Bladrandrollingen van galmijten zijn wel bekend van deze soort, maar een gal mug nog niet. Ook in Buhr (1964-1965) en Houard (1908-1903) en overige Gallenliteratuur zijn geen waarnemingen bekend van galmuggen. Misschien wordt dit een nieuwe soort voor de wetenschap? Onderzoek is nog gaande. Een poging om nieuw materiaal te verzamelen in 2015 is vooralsnog mislukt.

Akkerkoolgalwesp (*Timaspis lamsanae*) op akkerkool (*Lapsana communis*)

De soort is in waarneming.nl voor het eerst ingevoerd in 2013. Er zijn inmiddels waarnemingen bekend van de omgeving Roermond en de Achterhoek. Als al het blad nog aan de plant zit is de overigens vrij grote gal lastig te ontdekken. In het vroege voorjaar en het najaar zijn plekken met akkerkool, waar niet gemaaid wordt (bijv. bosranden en andere schaduwrijke plekken) goed te onderzoeken. De gezwollen en bruingeworden stengels zijn dan goed herkenbaar. Eentje om naar uit te kijken dus. De soort is ook bekend van Duitsland, België en Engeland, dus het is waarschijnlijk dat deze hier de voorgaande jaren over het hoofd is gezien.

Nieuwe gallenliteratuur sinds 2011 uitgekomen (1)

In de afgelopen jaren is er dan misschien geen Gallennieuwsbrief gepubliceerd, wel zijn er enkele mooie en belangrijke boeken op het gebied van de cecidologie (gallenleer) in Europa uitgekomen, die de studie naar gallen een grote impuls geven. Vooral de British Plant Gall Society (BPGS) heeft in 2011 een record aantal publicaties die als standaardwerken gezien kunnen worden, uitgegeven. Ook in de ons omringende landen zijn verschillende fotogidsen/veldgidsen uitgebracht. In Nederland is een mooi standaard werk over Roesten gepubliceerd en een Veldgids plantengallen uitgebracht. Hieronder worden deze nieuwe uitgaven kort besproken.

Om te beginnen kwam in 2011 de herziene versie van **British Plant Galls** uit. Dit belangrijke standaardwerk heeft de gelijknamige uitgave van 2002 vervangen. Dit was ook hard nodig omdat de naamgeving al weer sterk verouderd was. Naast een andere boekopzet (schimmels en overige galveroorzakers worden niet apart behandeld, maar staan nu samen bij de gastheer) zijn ook meer soorten aan deze editie toegevoegd en meer figuren opgenomen.

Redfern M. & P. Shirley, 2011, British Plant Galls, Field Studies Council. 432 p. ISBN 9781851532148. £ 28,-/ € 43,-

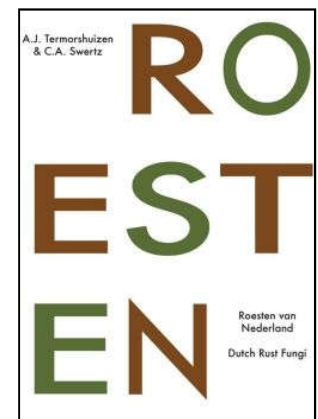
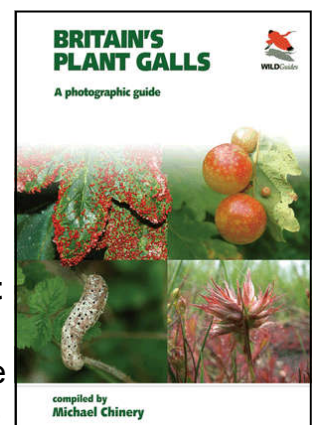
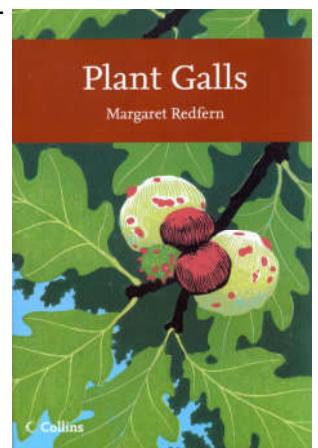
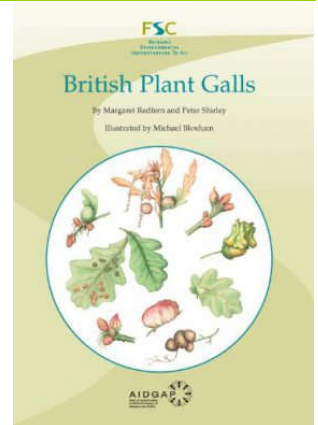
In 2011 kwam van dezelfde auteur (Margaret Redfern) ook het dikke boek **Plant Galls** uit. Dit standaardwerk gaat zeer uitgebreid in op de verschillende galvormen, gallen in de historie, gallen en mensen en de evolutie en interacties van gallen met andere organismen. Het boek is ondanks de wetenschappelijke opzet goed leesbaar voor een ieder die de Engelse taal machtig is. Een must om te hebben.

Redfern M. 2011, Plant galls, New Naturalists series, Collins. 564 p. ISBN 9780002201445. £ 30,-

Door Michael Chinery is in opdracht van de BPGS de fotogids **Britain's Plant Galls** vervaardigd in de serie van Wild Guides (2011). Een bijna 100 pagina's tellende fotogids. De indeling is een beetje anders dan we gewend zijn van de wetenschappelijke publicaties. Gestart wordt met een hoofdstuk over de eikengallen, daarna een hoofdstuk over gallen op andere bomen en struiken en vervolgens gallen op kruiden. De gallen worden behandeld op alfabetische volgorde van de Engelse naam van de gastheer. Qua formaat een handzaam boekje, maar qua praktisch gebruik, ook voor de Nederlandstalige beginner, naar mijn idee wat lastig.

Chinery M. 2011, Britain's Plant Galls, a photographic guide, Wilde Guides series/ BPGS. 96 p. ISBN 9781903657430. ong. € 15,-

In 2012 brengen Termorshuizen & Swertz het volumieuze boek **Roesten van Nederland** uit in eigen beheer. Dit tweetalige boek (Nederlands-Engels) gaat in de op de Roesten van Nederland en behandelt daarbij de daaronder

Gallenliteratuur sinds 2011 uitgekomen (2)

vallende families. Vele soorten binnen deze families zijn ook galvormend zoals verschillende *Puccinia*- en *Gymnosporangia*-soorten. Aantastingen zijn in de sleutels per gastheer weergegeven zodat je snel weet om welke soort het gaat. Vervolgens kan je een verdiepingsslag maken bij de soortbeschrijvingen verderop in het boek. Het betreft een zeer degelijk en wetenschappelijk determinatiewerk, welke rijkelijk voorzien is van vele tabellen, verspreidingskaarten, foto's en tekeningen (zwart wit en in kleur). Een uitgave die niet mag ontbreken op het bureau van een gallenliefhebber. Zie ook herdruk item pagina 11.

Termorshuizen A.J. & C.A. Swertz, 2011 *Roesten van Nederland. Aad Termorshuizen*, p. 420. ISBN 9789064644832 € 30,--

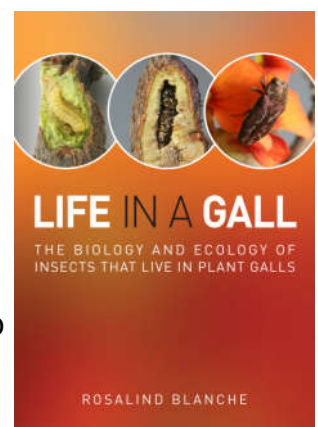
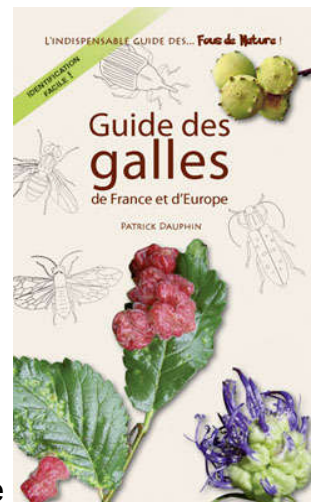
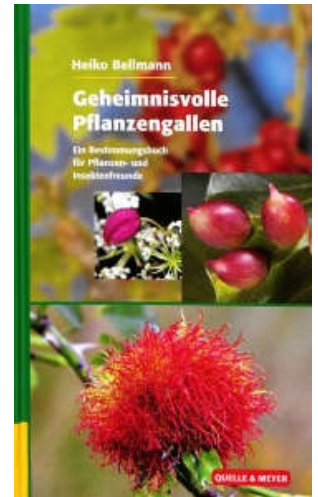
In 2012 brengt Heiko Bellmann de foto veldgids **Geheimnisvolle pflanzengallen** uit. Dit Duitstalige boekje van ruim 300 pagina's geeft met prachtige foto's een ruim scala aan gallen weer. De gallen zijn geordend naar de Wetenschappelijke naam van de gastheer. Telkens worden op de linker bladzijde twee tot vier gallen besproken. Op de rechter pagina staan per soort één of meerdere foto's. Per soort worden de determinatiekenmerken besproken. Ook de verspreiding wordt behandeld en wetenswaardigheden over bijv. een tweede generatie worden vermeld. Er worden ook enkele Zuid- en Midden-Europese soorten besproken zoals *Andricus quercustozae* die niet in Duitsland voorkomt. Met name de roodgekleurde gallen zijn soms zeer a-typisch en velrood weer-gegeven. Her en der is de naamgeving wat achterhaald. Verder een prachtige handzame veldgids.

Bellman H. 2012, *Geheimnisvolle pflanzengallen*. Quelle & Meyer, p 312, ISBN 9783494014821 € 25,-

Het lijkt er op dat alle ons omringende landen aan de slag zijn gegaan met een fotogids. Dit maal brengt Patrick Dauphin, die eerdere determinatiewerken schreef voor de gallenfauna van Frankrijk, een fotogids uit: **Guide des Gales de France et d'Europe**. Deze 240 pagina's tellende veldgids is uitgebracht in de serie 'Guide Fous de nature' (Gids voor de natuurliefhebber). Wederom prachtige foto's die haarscherp zijn en helder. De digitale fotografie heeft wat dat betreft veel verbetering gebracht. Per twee pagina's wordt één soort besproken. De naamgeving klopt niet overal, maar is zeer de moeite waard om aan te schaffen voor de vakantieganger die Frankrijk bezoekt.

Dauphin P. 2012, *Guide des Gales de France et d'Europe*, Belin p. 240, ISBN 9782701157962 € 18,90.

Van een heel andere orde en werelddeel is het boekje **Life in a gall** (2012) welke is geschreven door Rosalind Blanche. Zij gaat, in haar beknopte boekje (70 pagina's), in op de Australische inheemse gallen en galvormers. Ze beschrijft de strategieën die de verschillende galvormers gebruiken om op de juiste plaats een gal te maken. Ze gaat ook uitgebreid in op de predatoren, inquilinen (krakers) en andere macro- en micro-organismen die ver-

Gallenliteratuur sinds 2011 uitgekomen (3)

bonden zijn met de gal (levensgemeenschappen van gallen). E.e.a. is toegankelijk en laagdrempelig geschreven. Het boekje is rijk geïllustreerd met foto's van zowel de gallen, de galveroorzakers en de organismen die samen met gallen leven. Het boekje is wel vrij prijzig voor wat het is.

Blanche R. 2012 *Life in a Gall*. CSIRO Publishing, p.71 ISBN 9780643106437 € 35,-

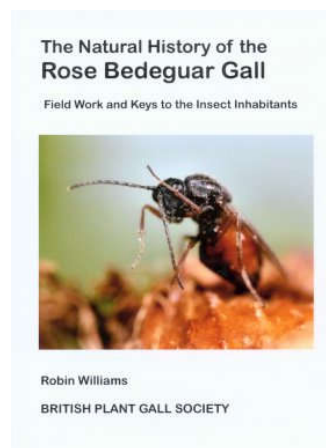
In 2013 bracht ik in eigen beheer de **Veldgids Plantengallen** uit. Een beknopt veldgidsje met een metalen ringbandje en stevig papier dat tegen een drupje regen kan. In de veldgids worden 236 verschillende gallen besproken (4 per pagina). Bij iedere soort wordt verwezen naar de pagina in het Gallenboek van Docters van Leeuwen (2009) om daar verder te kunnen lezen over de soort. Per soort wordt een zeer korte beschrijving gegeven van de gal en worden de Nederlandse en Wetenschappelijke naam van de gastheer en de veroorzaker genoemd. De 500 gedrukte exemplaren zijn reeds uitverkocht. Een herdruk wordt overwogen omdat naast de continue vraag naar exemplaren ook enkele storende fouten in naamgeving zijn ontdekt (die veranderende naamgeving blijft lastig). Bij herdruk zal het boekje naar verwachting rond de €12,50 gaan kosten.

Koops R.J. *Veldgids Plantengallen*, Eigen uitgave p. 74. ISBN 9789090276694 €12,50

De mosgal op roos, veroorzaakt door de rozenmosgalwesp (*Diplolepis rosae*) is bij vele onderzoekers die met gallen bezig zijn een interessant onderzoeksobject. Naast onderzoek naar galgrootte en de hoeveelheid uitsluitende wespen, biedt deze rozengal ook een goede mogelijkheid om onderzoek te doen naar de levensgemeenschappen in en om de gal. Hierbij wordt gekeken naar parasieten, inquilinen en de veroorzaker zelf en alle relaties die daartussen bestaan. In 2013 is bij de British Plant Gall Society het 60 pagina's tellend boekje **Rose Bedeguar Gall** uitgebracht n.a.v. het project The Rose Bedeguar in Groot Britannië. Binnen dit project zijn vele gallen uitgebreed. De soorten die in de gallen gevonden zijn (18), worden kort besproken en zijn via een binaire sleutel op naam te brengen. Een leuk projectje om thuis zelf eens uit te proberen. Dit boekje is daarbij onmisbaar.

Williams R. 2013, *The Natural history of the Rose Bedeguar Gall*, BPGS, p 60, ISBN 9780951158234, £10,-

Een van de nieuwste en tevens luxe uitgave over gallen is het boek '**Neotropical Insect Galls**' (2014). Dit boek, uitgegeven door Springer, is een samenstelling van 24 wetenschappelijke onderzoeken in Zuid-Amerika. Van dit deel van de wereld zijn maar weinig publicaties over gallen bekend. Pas in de Jaren '80 bloeide hier het gallenonderzoek op. De auteurs hebben getracht de overwegend Spaans en Portugees-talige artikelen voor een breed publiek toegankelijk te maken door ze om te zetten in Engels en te bundelen in dit volumieuze boek. Aan bod komen onderzoeken naar

Gallenliteratuur sinds 2011 uitgekomen (4)

dichtheden van gallen in de struik- en boomlaag van het regenwoud; Gallen als graadmeter voor habitatkwaliteit; Gallen in de kustvegetatie van Brazilië; Gallen van Costa Rica en hun parasieten etc. Natuurlijk is de situatie hier in Europa wezenlijk verschillend van Zuid-Amerika, maar de onderzoekspzotten zijn interessant en kunnen een inspiratie zijn voor de gallenonderzoekers hier in Europa. Maar ook voor de vakantieganger die Zuid-Amerika als bestemming heeft kan aan de hand van de foto's gallen en gastheer herkennen. Een prachtig boek met veel overzichtelijke tabellen, grafieken en her en der foto's van de gallen. De prijs is wel even slikken (ong. € 140,-).

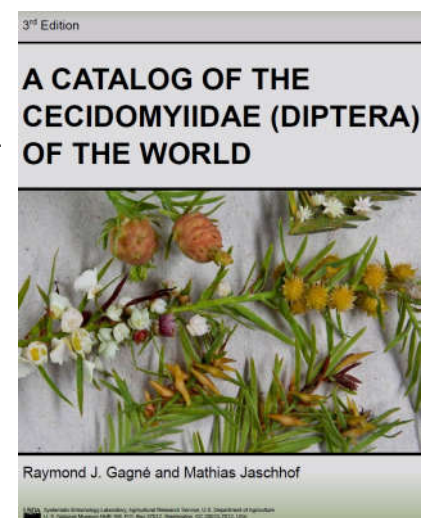
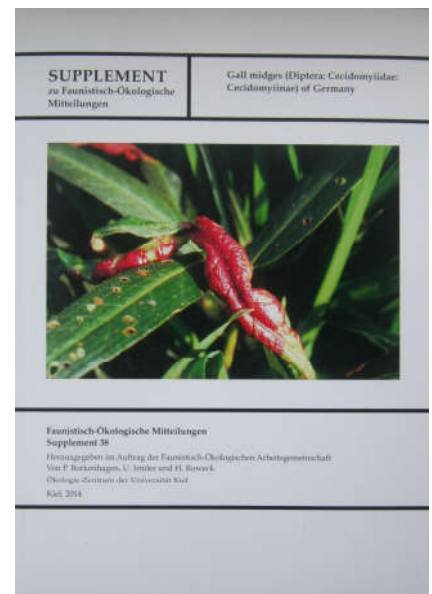
Fernandes G.W. & J.C. Santos, 2014, Neotropical Insect Galls, Springer, 550 p. ISBN 9789401787826 , € 140,-

Door de Faunistische-Ökologische Mitteilungen in Duitsland (Kiel) is in 2014 Supplement 38 uitgekomen met als titel: **Gall midges (Diptera: Cecidomyiidae: Cecidomyiinae) of Germany**. De auteurs (Skuhravá, Skuhravý & Meyer) presenteren in deze uitgave een overzicht van alle in Duitsland voorkomende galmuggen gebaseerd op eigen onderzoek en oude waarnemingen van galmuggen uit de literatuur. Na enkele inleidende hoofdstukken, waarin ondermeer wordt ingegaan op het historisch onderzoek naar galmuggen (v.a. 16e eeuw) en de onderzoekers door de eeuwen heen, worden in hoofdstuk 5 de soorten besproken, waarbij wordt aangegeven: de gastheer, de kleur van de larve, de ontwikkeling van de larve, levenswijze, aantal generaties per jaar, overwintering, mate van voorkomen en geografisch voorkomen van de soort in Europa. Ik kreeg het boekje toegestuurd door een mailtje te sturen naar: uirm-ler<at>ecology.uni-kiel.de.

Skuhravá M., V. Skuhravý & H. Meyer, 2014, Gall midges (Diptera: Cecidomyiidae: Cecidomyiinae) of Germany. Faunistisch-Ökologischen Arbeitsgemeinschaft, Supplement 38 zu Faunistisch-Ökologische Mitteilungen, Kiel, Germany, 200 pag. ISSN 04301285, € 21,- incl. verzending naar Nederland.

Het werk gemaakt door J. Gagne & M. Jaschhof: Zij publiceerden alweer de 3e editie van **A catalog of the cecidomyiidae (Diptera) of the world** (2014). Een bijna 500 pagina's tellend overzicht van de galmuggen van de wereld. Het eerste soortgelijke overzicht stamt uit 2004 de tweede editie uit 2010. Dat we binnen 4 jaar een nieuw overzicht krijgen laat zien dat er veel onderzoek gedaan wordt naar galmuggen wereldwijd. Het onderzoek richt zich daarbij ondermeer op de ontdekking en beschrijving van nieuwe soorten en taxonomische wijzigingen. In dit overzicht worden alle voor de wetenschap bekende soorten (incl fossiele soorten) genoemd en gekoppeld aan een gastheer. Dit werk is digital verkrijgbaar via [deze link](#).

Gagne, J. & M. Jaschhof 2014 A catalog of the cecidomyiidae (Diptera) of the world, U.S. Department of Agriculture, 495 p. ISBN 9780615926445

Als laatste bespreken we de in 2015 uitgekomen checklist van de galmuggen van de Benelux. Deze Engelstalige bijdrage in de Nederlandse Faunistische Mededeling nr 44/2015 met de titel '**Annotated checklist of the gall midges from The Netherlands, Belgium and Luxembourg (Diptera: Cecidomyiidae)**' is het werk van Hans Roskam en Sébastien Carbonnelle. Het 120 pagina's tellende bericht geeft een overzicht van het voorkomen van de 416 vastgestelde soorten binnen de Benelux. Per soort wordt kort iets over de biologie genoemd en wordt per soort aangegeven in welke Benelux-landen (en daar binnen de provincies of gewesten) de soort is aangetroffen. Verder wordt de verspreiding buiten de Benelux kort aangestipt. De soortbeschrijvingen worden ondersteund met meer dan 100 foto's van gallen en hun veroorzakers. De foto's nodigen uit om in Nederland kritischer te kijken naar gallen van galmuggen op planten die je eerder misschien voorbij liep. De publicatie is te bestellen voor € 13,- excl. verzendkosten door een mailtje te sturen naar eis@naturalis.nl

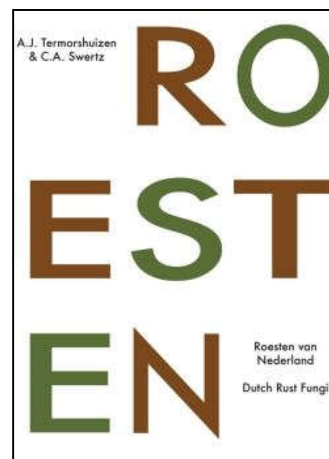

Roskam H.C. & S. Carbonnelle, 2015, *Annotated checklist of the gall midges from The Netherlands, Belgium and Luxembourg (Diptera: Cecidomyiidae)*, *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 44, pag. 47-167, EIS/Naturalis, Leiden. € 13,— excl. verzendkosten.

Roelof Jan Koops

Herdruk roestenboek + beschikbaar stellen errata en index

Na ongeveer twee jaar uitverkocht te zijn geweest is een ongewijzigde herdruk verschenen van 'Roesten van Nederland'. Hoewel het aanvankelijk het idee was het boek verder te verbeteren, kon daarvoor geen tijd worden gevonden. Er zijn wel een roestenindex en een waardplantenindex gemaakt die evenals een lijst met toevoegingen en errata gratis gedownload kunnen worden. Het voordeel van een ongewijzigde herdruk is, dat dit relatief goedkoop is. Was de eerste druk nog € 42,50, de herdruk kost slechts € 30. Ten dele geldt er een lagere prijs doordat nu gekozen is voor een zachte omslag. Deze prijs is exclusief verzendkosten. Om het boek te bestellen en de indices en errata te downloaden, gaat men naar http://www.mycologen.nl/NMV_publicaties.html

Excursieverslag Rhenen

Gallenexcursie bij Rhenen op 26 Oktober 2014. Om 10.30 uur. Deelnemers: Matthijs Courbois, Erik Slootweg, Erik Simons, Wouter Bosgra, Jurrien van Deijk, Tim Asbreuk, Martien van Bergen, Kim Lotterman.

Op 26 oktober om 10.30 verzamelden de excursiedeelnemers (8 man sterk, inclusief organisatoren) op station Rheden. Tijdens het wachten werden de eerste gallen genoteerd langs het parkeerterrein: de alom aanwezige Robiniagalmug en de Spaanse Aakknobbelmijt. Matthijs gaf een korte inleiding waarna we richting het eigenlijke excursiedoel, de Palmerswaard vertrokken. Hier stonden veel wilgen, maar ook meidoorn en Okkernoot, vooral alle Okkernoten werden aan een

Excursieverslag Rhenen (vervolg)

uitvoerige inspectie onderworpen in een (helaas vruchteloze) zoektocht naar *Aceria tristriata*.

De gallen op de wilgen gaven wel de nodige moeilijkheden, gelukkig waren floristen goed vertegenwoordigd zodat de wilgen goed op naam gebracht konden worden, wat iig hielp bij de determinatie van de gallen. Gelukkig gaven 2 algemene, fraaie en goed herkenbare gallen op meidoorn geen moeilijkheden: Meidoornviltmijt en Meidoornrozetgalmug waren veel aanwezig, en zijn voor beginnende galwaarnemers wat bemoedigender dan de gallen op wilgen.

Meidoornviltmijt (*Phyllocoptes goniothorax*)

Meidoornrozetgalmug (*Dasineura crataegi*)

Natuurlijk werden genoeg andere gallen gevonden (af en toe werd ook een niet galvormende roest/mijt/paddenstoel genoteerd). Wouter vond nog oude Perenbloedluisgallen op iep, de Nederlandse naam voor deze gal blijft een beetje vreemd....

Na de Palmerswaard wel gezien te hebben, zochten een deel van de excursiegangers het hoger op om in de eikenbossen ten westen van Rhenen nog meer gallen aan de excursielijst toe te kunnen voegen. Met genoeg eiken en beuken voorhanden was dat geen enkel probleem. De meest algemene gallen op eik waren voorhanden, maar helaas was de speurtocht naar ramshoorngallen niet succesvol. Maar met aardappels, knikkers, kruiken, gordels, lenzen, colanoten, ananassen en stuiterballen werd de excursie zeker niet vergald. Wouter (die iets eerder vertrokken was) had nog een bloeiwijze van Timotee met Grasaarmijt aan iemands fiets vastgemaakt. Dit werd ter plaatse niet opgemerkt, maar nadat Wouter dit nog op het forum van waarneming.nl in het topic over deze excursie had gezet heb ik (als gallengeïnteresseerde florist) een en ander nagezocht, en verklaarde het mijn oude (destijds door mij vreemd gevonden) waarnemingen van viviparie bij Kamgras en Kropaar.

Bewijst maar weer eens dat het altijd nuttig is om met excursies over het eigen specialisme heen mee te gaan. Met een perfect excursieweer hebben we in totaal ergens rond de 40 gallen gezien. Volgens Matthijs hebben we geen echt spectaculaire vondsten gedaan, kruigalwesp was de leukste soort. Daarmee is maar weer eens bewezen dat dat ook niet nodig is voor een zeer geslaagde excursie. Bij deze wil Erik en Matthijs dan ook hartelijk danken (ik denk namens alle deelnemers) voor organisatie van deze leuke excursie!

Kim Lotterman

Aardappel galwesp heeft eieren gelegd

Op 11 februari 2015 maakte ik deze foto van een Aardappelgalwesp (*Biorhiza pallida*) in Nijeberkoop (Fr.). Deze galwesp kwam uit de wortelgal van de zomereik, klom uit de grond omhoog naar het licht en liep via de stam enkele meters naar boven in de barre winterkou. Daar, op enkele meters hoogte sloeg zij links af en liep over een meterslange tak naar de buitenzijde van de kroon. Daar zocht zij een knop van de zomereik op om haar eieren in te leggen (cirkel geeft legboor aan). Dit voorjaar zijn de Aardappelgallen weer zichtbaar die hieruit voortvloeien. Hoe hoger deze aardappelgallen hangen des te meer respect is voor deze beestjes opbreng.

Wat een conditie! En het flauwe is dat de generatie galwespjes die uit de aardappelgal komen allemaal vleugels hebben, terwijl deze zich alleen maar hoeven te laten vallen en in de grond krui-
pen om gallen te maken op de wortels.....tssss 't is niet eerlijk verdeeld in deze wereld.

Roelof Jan Koops

Om naar uit te kijken...Hazelaarrondknopmijt

Zo in het voorjaar, als de knoppen op springen staan, zijn sommige hazelaarknoppen er wel erg vroeg bij en zijn uitzonderlijk dik opgezwollen. Dit zijn gallen. In dit jonge stadium zijn ze rood aangelopen (prachtig op de plaat gezet door Erik van den Ham) en bij openmaken van de gal zijn ook de mijten goed te zien onder een binoculair. Deze mijten worden op hun beurt weer gepredeerd door de galmug uit de galmuggenfamilie (Cecidomyiidae) *Arthrocnodax coryligallarum*. Onze collega gallenonderzoeker in Denemarken is op zoek naar deze galmug. Deze was namelijk 10 jaar geleden in Denemarken waargenomen en sinds dien niet meer. Via de onderstaande link kan je een aantal mooie opnames zien van de mijten zelf. <http://www.bladmineerders.nl/gallen/acari/phytoptus/avellanae/avellanae.htm>

De soort is ook later in het jaar nog goed te herkennen. De bladeren zijn dan al volledig ontvouwen en deze knoppen zijn nog gesloten. Een typische soort die je vrijwel het gehele jaar kan zien. Naast de Gewone hazelaar (*Corylus avellana*) komt de soort ook voor op boomhazelaar (*Corylus colurna*) en turkse hazelaar.

Een andere gal op hazelaar is nu ook nog te zien. Dat betreft de gal in de mannelijke bloemen. Hierbij zijn deze verdikt. Je moet wel even goed kijken, want deze gallen kunnen veroorzaakt worden door muggen (*Contarinia coryli*) of mijten (*Phyllocoptruta coryli*)

Roelof Jan Koops

Hazelaarrondknopmijt (*Phytoptus avellanae*) op hazelaar (*Corylus avellana*) (Beide foto's gemaakt door Erik van den Ham)